משנה · ראשונים · רמב״ם · סדר זרעים

רמב"ם על משנה חלה

רבנו משה בן מימון [הרמב"ם]

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

רמב"ם על משנה חלה

רבנו משה בן מימון [הרמב"ם]

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/רמבם-על-משנה-חלה/
הקובץ נוצר ב־19 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611162349 של הספרייה.

תוכן העניינים

פרק א 4
משנה א 4
משנה ג 5
משנה ד 5
משנה ה 5
משנה ו 6
משנה ז 6
משנה ח 6
משנה ט 7
פרק ב 8
משנה א 8
משנה ב 8
משנה ג 8
משנה ד 8
משנה ה 9
משנה ו 9
משנה ז 10
משנה ח 10
פרק ג 11
משנה א 11
משנה ב 11
משנה ג 11
משנה ד 11
משנה ה 11
משנה ו 11
משנה ז 12
משנה ח 12
משנה ט 12
משנה י 13
פרק ד 13
משנה א 13
משנה ב 13
משנה ג 13
משנה ד 13
משנה ה 13
משנה ו 14
משנה ז 14
משנה ח 14
משנה ט 15
משנה י 17
משנה יא 17

פרק א

משנה א

כבר בארנו בתחלת כלאים כי הכוסמים הם חטים מדבריות ושבולת שועל ושיפון מינין מן השעורים והכתוב אמר בענין חלה (במדבר ט"ו:י"ט) והיה באכלכם מלחם הארץ ואמר במצה (דברים ט"ז:ג') לחם עוני כמו שהלחם הנאמר בפסח אינו בא אלא מחמשת מינין כמו שנבאר כמי כן הלחם הנאמר בחלה לא יהיה אלא מחמשת המינין:

ומצטרפין זה עם זה. ענינו שיעור חלה כשיהיו מאלו החמשה מינין נתחייבת אותה עיסה בחלה:

ואסורין בחדש מלפני הפסח הוא מאמר השי"ת ולחם וקלי וכרמל לא תאכלו (ויקרא כ"ג:י"ד) וכבר בארנו שאלו החמשה מינין נקראין לחם:

ומלקצור מלפני העומר. למה שאמר השי"ת בעומר התנופה וקצרתם את קצירה והבאתם את עומר ראשית קצירכם אל הכהן (שם) ואמרו בספרא ראשית קצירכם שתהא תחלה לכל הנקצרים כן אסור לקצור דבר מחמשת המינין קודם קצירת עמרי התנופה:

ומה שהיה מהן זרוע ונמשכו שרשיו בקרקע קודם קצירת העומר מותר לקצרו אחר קצירת העומר ומה שנזרע מהם ולא השריש אלא אחר קצירת העומר אסור לקצרו עד שיקצור העומר של שנה הבאה אמרו בגמרא רבי שמואל בר נחמן שמע כלהון מן הדין קרא (ישעיהו כ"ח:כ"ה) ושם חטה שורה ושעורה נסמן וכסמת גבולתו חטה אלו החטים שורה זו שבולת שועל ולמה נקרא שמה שורה שהיא עשויה כשורה ושעורה אלו השעורים נסמן זה שיפון וכוסמת אלו הכוסמין גבולתו עד כאן גבולו של לחם וזו היא אסמכתא כאשר תראה:

באכילת מצה בליל פסח מצות עשה למה שאמר השי"ת בערב תאכלו מצות (שמות י"ב:ט"ו) ועוד אמר לא תאכל עליו חמץ שבעת ימים תאכל עליו מצות לחם עוני (דברים ט"ז:ג') והדבר שהוא אסור משום חמץ אדם יוצא בו ידי חובתו משום מצה ר"ל אם אכל ממנו כזית מצה בליל הפסח צא ידי חובתו ושאר שבעת ימים רצה אוכל מצה רצה אוכל קטנית וכיוצא בהן ועוד יתבאר זה במקומו ואלו החמשה מינין הם שמתחמצים ובאין לידי חמוץ אבל השאר אינן מתחמצין אבל מתעפשים ומסריחין והוא אמרם (פסחים דף לה.) יצא אורז ודוחן ופרגין ושומשמין שאין באים לידי חמוץ אלא לידי סרחון: ואמר הרי זה עובר בפסח. ענינו כי המניחן ברשותו בפסח הוא עובר עליו בבל יראה ובבל ימצא וכשתתערב באחד מהן שום תערובת ויהיה באותו תערובת מים כמו שיתבאר בפסחים ואין מחלוקת בין החכמים שהנודר מן הפת ומן התבואה שאסור בחמשת המינים בלבד

וחולק רבי מאיר לחכמים בנודר מן הדגן שחכמים אומרים אינו אסור אלא בה' המינין בלבד ור' מאיר אומר שהנודר מן הדגן אסור בכל ומותר בפירות האילן כי לדעת ר"מ דגן כולל התבואה והקטנית ולדעת החכמים דגן ותבואה שוה ועוד יתבאר זה מדעתם במסכת נדרים: ואמרם וחייבין בחלה ובמעשרות נאמר למה שעתיד לומר חייבין בחלה ופטורים מן המעשרות וחייבין במעשר ופטורים מן החלה ואין הלכה כר"מ:

משנה ג

כבר בארנו במה שקדם כי לקט שכחה ופאה וההפקר שהן פטורין מן המעשרות: ומותר העומר הוא מה שישאר מן הנקצר להקריב ממנו העומר לפי שהיו לוקחים מן היפה שבו עומר ומניחים את המותר כמו שיתבאר במקומו:

ותבואה שלא הביאה שליש עיסתה באה לידי חימוץ וכבר אמר כל מה שהוא בא לידי חימוץ חייב בחלה ורבי אליעזר מביא ראיה מן הכתוב שאומר בחלה (במדבר ט"ו:כ') כתרומת גרן כן תרימו אותה וכמו שתרומת גורן לא תבוא אלא מתבואה שהביאה שליש כמו שבארנו כמו כן החלה ואין הל' כר"א:

משנה ד

כבר קדם לנו בשביעית פי' אורז ודוחן הם זרעים ידועים ופרגין הוא הנקרא בערבי כשבא"ש שומשמין גם כן ידוע ובערבי נקרא אל סמסם:

ופחות מה' רבעים בתבואה הוא פחות משעור חלה:

וסופגנין ודובשנין ואסקריטין וחלת המשרת הם מיני פת אלא שמתחלת לישתן עושין בהם מלאכה אחרת ומערבין בהן שמן או דבש או מתבלין אותן בתבלין ואופין אותן במינים משונים ממיני האפי' וקורין להם שמות כפי הדברים המעורבין בהם וכפי מלאכת אפייתם ג"כ תרגום רקיקי מצות (שמות כ"ט:ב') אספוגנין פטירין ודובשנין נקראין כן לפי שהן נילושין בדבש ואסקריטין תרגום צפיחית (שם טו) ותרגום מחבת (ויקרא ב) מסריתא ומזו הגזירה אמרו חלת המשרת:

והמדומע הם החולין המעורבין בתרומה וכבר נתבאר זה במס' תרומות בתכלית הביאור: ואמרם בסוף זו המשנה פטורין מן החלה חוזר על סופגנין ודובשנין ואסקריטים וחלת המשרת והמדומע ואמרם בתחלתן חייבין במעשרות ופטורין מן החלה נופל על אורז ודוחן ופרגין ושומשמין וקטניות ופחות מה' רבעים קמח בתבואה:

משנה ה

קנובקאות. הוא קמח קלוי נילוש בשמן ואחר לישתו ואפייתו מפרכין אותו בידים ומחזירין אותו קמח:

משנה ו

כשהמים הם רותחין בתכלית הרתיחה נותנין בו קמח ולשין הכל וקורין אותו מעיסה וכשנותנים המים הרותחים על הקמח קורים אותו חליטה ואין הפרש בין מעיסה וחליטה אלא שאחד כתב מחלוקת ב"ש וב"ה במעיסה שבית שמאי פוטרין וב"ה מחייבין וכן הדין אצלו בחליטה ואחד כתב מחלוקתם בחליטה שבית שמאי מחייבין וב"ה פוטרין וכן הדין אצלו במעיסה וההלכה כי מעיסה וחליטה אם נאפו בתנור שהם חייבות בחלה ואם הם מעשה אילפס הוא שנותנין אותן במרחשת ומבערין תחתיה אש עד שתאפה הם פטורין מן החלה:

וחלות תודה ורקיקי נזיר. הם האמורים בתורה שיעורן ואיכות עשייתן אם עשאן לעצמו נתקדשו ואינן חייבות בחלה ואם עשאן למכור בשוק לא נתקדשו לפי שכוונתו אם לא יוכל למכרם שיאכלם וכן יתבאר בגמרא ומה שזכרנו ממחלוקת ב"ש וב"ה מבואר בירושלמי:

משנה ז

שיעור זו המשנה כן וכן נשים שנתנו לנחתום לעשות להם שאור ויש בשל כל אחת מהם שיעור חלה חייב בחלה ואם אין בשל אחת מהן כשיעור פטורה מן החלה ומה שאמר כי נחתום כשלש עיסה ועשאה כולה שאור לחלקה על בני אדם בתורת מכר שהוא חייב לפי שהוא מתכוין אם לא ימצא קונה לזה השאור שיעשה ממנה עיסה ויאפה אותה כמו שקדם ממאמרם למכור בשוק חייב:

משנה ח

עיסת הכלבים. הוא שלשין אותה במורסנה ודומה לו ומתכוין להאכילה לכלבים או זולתם ממיני החיות ושלא יאכל ממנה שום אדם:

אינה חייבת בחלה. למאמר הש"י באכלכם מלחם הארץ (במדבר ט"ו:י"ט):

ואין עושין בה ערובי תחומין ולא שיתופי מבואות. לפי שאלו הערובין אינן נעשין אלא מן הדברים שהכונה בהם שיאכלום בעליהן כמו שיתבאר בערובין כי זה הוא כונת העירוב וכמו כן אין מברכין עליה ואין מזמנין עליה לפי שהן כמו הקטניות:

ואינה נעשית ביום טוב למה שאמר הש"י בי"ט הוא לבדו יעשה לכם (שמות יב) ואמר לכם ולא לכלבים:

ואין אדם יוצא בה ידי חובתו בפסח. לפי שאין אדם יוצא ידי חובתו אלא בדבר שחייב בחלה כמו שבארנו במה שקדם ואם חשב בעת הלישה בין על אכילת הכלבים ובין על אכילת בני אדם נתחייבה אותה עיסה במה שהיה חייבת כל עיסה ואין הפרש ביניהם:

בין כך ובין כך מטמאה טומאת אוכלים. לפי שהעיקר אצלנו כי כל מה שהוא מיוחד למאכל אדם יטמא טומאת אוכלין ואין צריך מחשבה ר"ל שאינו צריך שיחשוב עליו למאכל אדם אלא כיון שהיא מיוחד מטמא עד שיפסל מלאכול הכלב כמו שיתבאר בפ' שמיני מטהרות (מ"ו) ובלי ספק כי זו העיסה היא מחמשת המינים וכל מין ומין מהם מיוחד לאכילת אדם בלא ספק:

משנה ט

מצינו שקרא הש"י לחלה תרומה שנאמר (במדבר ט"ו:כ') חלה תרימו תרומה ואמר בתרומה ומתו בו כי יחללוהו (ויקרא כ"ב:ט') ומי שאכלה מישראל מזיד חייב מיתה בידי שמים ואם אכלה שוגג נתחייב בתוספת חומש כמו שנתבאר במסכת תרומות:

והם נכסי כהן. לפי שהוא יכול לקדש בהן אשה:

ועולין באחד ומאה. כמו שנתבאר בתרומות:

וטעונים רחיצת ידים. אפילו שיהיו ידיו טהורות והיא מכלל י"ח דברים שגזרו ועוד יתבאר זה במקומות רבות מסדר טהרות וכשנגעה התרומה או החלה בידו אפי' היא טהורה ולא נטלה ליגע בהן כבר פסל אותן ולפיכך חייב בנטילת ידים לאכול פירות של תרומה ואינו חייב בזה לא בחולין ולא במעשר ועוד יתבאר כל אלו הדברים במקומן:

והערב שמש. לאמרו הש"י ובא השמש וטהר ואחר יאכל מן הקדשים (ויקרא כ"ב:ז')

והעיקר אצלנו ביאת שמשו מעכבתו מלאכול בתרומה וכבר בארנו זה בתחלת ברכות:

אלא מן המוקף. ענינו מן הדבר שהוא מוקף ומכונס במקום אחד ולא שיוציא מזו העיסה החלה החייבת בה והחייבת לאותה עיסה האחרת שהיא במקום אחר ונמצא שהפריש שלא מן המוקף על המוקף ושיעור המאמר כן אין נוטלין מן הטהור על הטמא ואין נוטלין אלא מן המוקף וכן תרומת הגורן כמו שזכרנו בתרומות:

ומן הדבר הגמור. לפי שנקראת ראשית ואמרו ראשית דגנך אינו מפריש עד שיהא דגן ענינו עד שיגמור:

עד שישייר מקצת. ענינו לא נקרא ראשית אלא אם נשאר ממנה שיור והוא אמרם מראשית ולא כל ראשית וכן פסקנו ההלכה במסכת תרומות:

פרק ב

משנה א

אמר הש"י אשר אני מביא אתכם שמה (במדבר ט"ו:י"ח) שמה אתם חייבים ואי אתם חייבים בחוצה לארץ ור' אליעזר אומר באכלכם מלחם הארץ (שם) בין בארץ בין בחוצה לארץ ולפיכך אומר שאם יצאו מן הארץ לחוצה לארץ חייבין והלכה כרבי עקיבא:

משנה ב

פירות חוצה לארץ אינן חייבות מן התורה במעשר ולא בדיני שמטה וכשבא עפר מחוצה לארץ לארץ ישראל בספינה וזרע באותו עפר שבאותו הספינה אותו הזרע חייב בכל החוקים ובתנאי שתהיה הספינה מתחככת בארץ וזהו ענין גוששת ופי' לומר דבקה בארץ וגוש כמו עפר וכבר בארנו כי בכל מקום שאמר ר' יהודה אימתי שהוא מבאר למי שקדם לו ואינו חולק עליו וכבר זכרנו זה כי מי פירות אינן מכשירים וזכרנו עוד ענין ההכשר ועוד יתבאר זה במקומותיו בסדר טהרות ולפיכך כשלש הקמח במי פירות אותה הפת תאכל בידים מסואבות ואף על פי שהיא תרומה לפי שלא הוכשרה לטומאה ולא תפסל בידים מסואבות:

משנה ג

מפני שהיא יכולה לכסות את עצמה. פירוש כשתשוה רגליה וישיבתה על הארץ ותאסף רגליה זה לזה לא תראה לה ערוה ומותר לה לברך ולהוציא חלה וכן אמרו בפירוש בגמרא כגון שהיו כל פניה טוחות בקרקע והאיש אע"פ שהוא יושב כיון שאבריו ר"ל אברי הזרע בולטים אסור לו לברך ולפיכך אינו מוציא חלה:

ומי שאינו יכול לעשות עיסתו בטהרה. ענינו שיהיה טמא ויהיה בינו ובין המים יותר מארבע מילין לפניו אין מטריחין אותו ללכת עד מקום המים ולטבול וללוש אלא ילוש בטומאה אבל לא ילוש אלא קבים שהוא פחות משיעור חלה כדי שלא יתחייב בחלה וכבר בארנו שיעור הקב וכן אין מטריחין אותו לשוב לאחריו לבקש מים אפי' היה רחוק מהם שיעור מועטת אבל אם היה בינו ובין המים ושהיו המים לפניו ארבע מילין או פחות אסור לו ללוש בטומאה ואין הלכה כרבי עקיבא:

משנה ד

קבים הנזכרים בכאן בזו ההלכה יש [*)צ"ל אין] בהם שיעור חלה ועוד נדבר על זה בזה הפרק ואמר ונגעו זה בזה ר"ל בעת האפיה שנגעו קצת ככרות לקצתם שאין חייבות בחלה עד שידבקו קצתם בקצתם דבוק יפה ורבי אליעזר אומר שאם לש בדרך הדמיון

מאה כעבין אחת אחת ואפה אותם והוציאם כולן מן התנור אחת אחת ונתקבצו כולן בסל אחד אע"פ שאין נוגעות זו בזו חייב להוציא מהן החלה אחר האפיה וכן ביארו בגמרא ואמרו שאפי' כעבין שאין נושכות זו עם זו הסל מצרפן לחלה והלכה כרבי אליעזר:

משנה ה

העיסה עצמה חייבת בחלה. ענינו שאם לש מה שנשאר מן הקמח אחר שהוציא ממנה קמח ונתכוין להיות אותו הקמח חלה שאותה עיסה חייבת בחלה ואותו הקמח אם יש בו חמשת רבעים שהוא שיעור חלה כמו שיתבאר ולש אותו שהוא חייב גם כן בחלה ואותה חלה אסורה לזרים כדין כל חלה ולא נאמר זו העיסה אינה חייבת בחלה כיון שהקמח שלה לחלה היתה בו הכונה ולא יתקיים זה אלא כשהוציא החלה מן העיסה וכאילו אותה חלה הראשונה על כל הקמח הוציאה ר"ל על כל מה שנלוש ממנה ועל הקמח שהוציאו חלה:

אמרו לו מעשה וקפשה זקן זר. וקפשה כמו וכבשה וכן באה זאת המלה במקומות בענין אחר וענין אכילתו אותה ראיה שאינה בכלל חלה וכי זה הקמח שהוציאו חלה אינו חייב בחלה חיוב גמור לפי שאילו היה חייב כשאר העיסות לא היה ראוי לזר שיכבוש אותה חלה לעצמו:

אמר להן אף הוא קלקל לעצמו. שאכל אותה חלה לפי שחטא ותיקן לאחרים שהם חשבו שלא חייב אותו הקמח חלה ובאמת שהוא חייב והוא אמרם בגמרא קלקל לעצמו ואכלה ואיענש ותיקן לאחרים דאינון אוכלין ותולין ביה והלכה כר' יהושע:

משנה ו

רבע. הוא רובע הקב אבל אתה חייב לדעת כי הרבעים הנזכרים בכאן במס' חלה והקבים הנזכרים אינם הקבים שקדם לנו שיעור מדתם ואין הרובע הנזכר בזו ההלכה בשיעור חלה הוא הרובע קב הנזכר בזו המס' ועוד אין הקבים הנזכרים בזו המס' כולם שוין וכבר בארנו במסכת עדיות (פ"א) כל זה ר"ל שיעור המדות בענין שיעור חלה וכמו כן כל זה כי חמשת רבעים הנזכרים בכאן יותר מקבים האמורין למעלה באמרו יעשנה קבים ולא יעשנה בטומאה אבל הם הקבים שאמרו העושה עיסתו קבים ושאלו החמשה רבעים שיעורם מן הקב הנזכר במשנה בזולת זה המקום שקדם לנו שיעורם בסוף פאה קב ושמנה עשיריות הקב וממה שזכרנו לך בסוף פאה מן המדות יתבאר לך שמדת הקב הנזכר ארבע אצבעות על ארבע אצבעות ברום עשר אצבעות ושמנה עשיריות האצבע נמצא לפי זה החשבון שהמדה שהיא חייבת בחלה צריך שתהיה מדתה עשרה אצבעות על עשרה אצבעות ברום שלשה אצבעות ועשירית אצבע ועשירית עשירית אצבע וחלק

מאלפים וחמש מאות מן האצבע וכל זה בדיוק וכבר בארנו בסוף פאה כי האצבע שמשערין בו המדה הוא הגודל אם כן כל המדה שיהי' בחללה זה השיעור הנזכר יתחייב בחלה אבל אם באנו לשער מה שתכיל זאת המדה במשקל ישתנה כפי שינוי דבר המדוד לפי שאין כובד המשקל השעורים והחטים שוה ולא מיני הקמח כולם משקלם שוה אע"פ שהם ממין אחד ולא נתנו לו שיעור חלה במשקל אלא במדה כמו שתראה והנותן שיעור חלה בשיעור המשקלים טועה ומקום טעותו גלוי מאד אלא אם נתן זה בקרוב במין רמוז אליו ואמרם ושאורן ומורסנן רוצה בו כי המורסן והשאור שבקמח מצטרפין לה' רבעים קמח וכשמסירין המורסן מן הה' רבעים קמח ואח"כ מחזירין אותן לתוך הקמח פטורה לפי שהמורסן אינו חייב בחלה למה שאמר הכתוב עריסותיכם דרך עיסה:

משנה ז

מה שחייבו לבע"ה אחד מכ"ד לפי שהוא לש עיסה קטנה וצריך להוציא שיעור שיהיה ראוי לתתו לכהן כמו שאמר הש"י תתנו שיהא בו כדי נתינה וע"כ אין ראוי להיות פחות מחלק מכ"ד מן השיעור המשוער לחלה שהוא חמשת רבעים אבל הנחתום שהוא לש הרבה אפי' חלק מארבעים ושמנה הוא שיעור שיש בו כדי נתינה ועוד נתנו טעם אחר מפני מה נתנו שעור לבעל הבית חלק מעשרים וארבעה לפי שענין הוצאת החלה הוא נתון לאשה והאשה עינה רעה וכשמטריחין אותה להוציא חלק מעשרים וארבעה ולוואי שתוציא חלק מארבעים ושמנה והעושה עיסה למשתה בנו אע"פ ששיעורו רב והוא דומה לנחתום חייב להוציא חלק מעשרים וארבע כדי שלא תשתנה חלת בעל הבית וכמו כן לא נתן הפרש בחלת נחתום שתהיה חלק מארבעים ושמנה ואפילו תהיה זו המוכרת אשה ותלוש בביתה כמו בעל הבית. ונתן שיעור (תרומה) טמאה מעט לפי שהיא לשרפה עומדת ולא נשתדל להרבות טומאה בקדש:

שלא יהא חוטא נשכר. פי' שלא ירויח החוטא שטמאה ויוציא פחות ממה שהיה מוציא אלו לא עבר וטמאה:

משנה ח

א"ר אליעזר. שנוטל אדם מעיסה טהורה שלא הורמה חלתה שיעור תרומה החייבת לעיסה טמאה ולעיסה טהורה ואח"כ נוטל פחות מכביצה מעיסה טמאה ומחלקה ונותן בצדה מצד אחד עיסה טהורה ובצדה מצד ב' עיסה טמאה ויהיה אותו החלק שהוא פחות מכביצה באמצע ואחר כך יניח השיעור שבו שיעור שתי חלות על אותו החלק הטמא שהוא פחות מכביצה ומוציאו לשם חלה על שתי העיסות ואז יהיה תורם מן המוקף כיון שכל אותם השיעורי' דבקים זה בצד זה ותהיה החלה טהורה והעיסה טהורה ג"כ

עומדת בטהרתה לפי שכל אחת מהם לא נגעה אלא בפחות מכביצה מאוכל טמא וכבר זכרתי לך כי מה שהוא פחות מכביצה מאוכל טמא שאינו מטמא טומאת אוכלים ועוד יתבאר זה ויתברר במסכת טהרות וחכמים אוסרין אלא שיוציא מן העיסה עצמה *והלכה כחכמים וכבר קדם לך שאסור להוציא מן הטהור על הטמא:

פרק ג

משנה א

עד שתתגלגל. פי' עד שתתערב:
ותטמטם. פי' שידבקו חלקם קצתם בקצתם עד שיהיו גוף אחד:
האוכל ממנו חייב מיתה. לפי שהוא טבל והטבל במיתה:
כיון שהיא נותנת המים מגבהת חלתה. ואף על פי שנשאר מן הקמח בעריבה קצת שלא נלוש ולא נתערב ובתנאי שלא יהיה באותו הקמח שלא נלוש ולא נתערב שיעור חמשה רבעים שהוא שיעור חלה וכשאמר הרי זו חלה על העיסה ועל השאור ועל הקמח שנשתייר בה לכשתעשה כלה תתקדש זו שבידו לשם חלה הרי זה מותר וכן נתבאר בגמרא:

משנה ב

נדמעה. פירוש שנתערבה בה התרומה וכבר בארנו (תרומות פ"ח מ"ה ולעיל פ"א מ"ד) כי המדומע פטור מן החלה: ואמר תעשה בטהרה ענינו שתגמר כמות שהיא ולא יקפיד בספק טומאה שנולד:

משנה ג

ההקדש אינו חייב בחלה למאמר הש"י תרימו תרומה ואמר בספרי את שמורם ממנו קודש והנשאר חול ולא שזה וזה קודש וזה המאמר כולו מבואר כשתבין כל מה שהקדמנו בזו הסדר:

משנה ד

זו הלכה כבר קדמנו לדבר עליה בפרק רביעי מפאה ולשם נשנית אות באות:

משנה ה

זה המאמר מבואר היטב:

משנה ו

נעשית עד שלא נתגייר.רוצה בו נתגלגלה בחטים ונטמטמה בשעורים:

ואם נולד ספק אם קודם שנתגייר נעשית או אחר שנתגייר חייבת בחלה והאוכל אותה חלה בשוגג אינו חייב חומש לפי שהוא ספק והמוציא מחבירו עליו הראיה וכבר ביארנו כי החלה האמיתית חייבין בה חומש:

ור' עקיבא אומר הכל הולך אחר הקרימה בתנור. אם נתגייר קודם שיקרמו פני הפת בתנור חייב בחלה לפי שר' עקיבא סובר כי החלה מוציאין משיקרמו פני הפת ולדעתו זה היה שעת הוצאת חלה וכן נראה מדעתו בספרי אמר לשם אין מפרישין עד שתגמר מלאכתה איזה הוא גמר מלאכתה קרימתה בתנור דברי ר' עקיבא וקרימה הוא שיקפה פני הפת ויהיה לו כמין קליפה ואין הלכה כרבי עקיבא:

משנה ז

כבר קדם לנו כי החלה אינה חייבת אלא מחמשת המינין וכמו כן אין אדם יוצא ידי חובתו בפסח אלא בחמשת המינים ואין האורז מכללם:

משנה ח

אם יש לו פרנסה ממקום אחר מוציא לפי חשבון. ביאור זה כאשר אגיד לך והוא שמביא אדם קמח שיעורו כשיצרפו לאותו שאור שלקח מעיסה שלא הורמה חלתה שיהיה הכל חמשה רבעים שהוא שיעור חלה ואחר כך יערב הכל ומוציא ממנו החלה החייבת לחמשה רבעים ואם אין לו מה שיצרף תהיה כל העיסה טבל ויוציא ממנה החלה החייבת לה אילו היתה כולה טבולה לחלה וזהו אמרם מוציא חלה אחת על הכל:

משנה ט

זיתי מסיק. הם הזיתים שמלקטין בעלי בתים שהם בעלי הקרקעות וכבר ביארנו פעמים (פאה פרק ח מ"א) כי לקיטת הזיתים יקרא בלשון חכמים מסיקה וזיתי נקוף הם הזיתים שמלקטים העניים והעד כנוקף זית שנים שלשה גרגרים (ישעיהו י"ז:ו') זיתי נקוף והעוללות אינן חייבין במעשרות כמו שבארנו במסכת פאה (פ"א משנה ו) וכשנתערבו זיתי נקוף שאינן חייבות בתרומה ובמעשרות עם זיתי מסיק שהן חייבות בהם אם יש אצלו זיתים אחרים מלבד אותן המעורבות יוציא מהם המעשרות והתרומה החייבות לאותן זיתי מסיק המעורבות עם זיתי נקוף הפטורות וזהו ענין אמרם לפי חשבון ואם אין אצלו זיתים אחרים יוציא מן הזיתים המעורבים תרומה ותרומת מעשר החייבים לכל ונחשב הכל זיתי מסיק ומה שישאר מן הדבר המעורב יוציא ממנו מעשר ראשון ומעשר שני לפי חשבון כלומר לפי מה שיש באותו הדבר המעורב מזיתי מסיק בלבד ושיעור ההלכה כך ומפריש מן השאר מעשר ראשון ומעשר שני לפי חשבונו ומה שחייבנו שנוציא התרומה ותרומת מעשר על הכל לפי שיש בהם עון מיתה כמו שבארנו בתחלת

דמאי ובלי ספק שיוכל לחזור וליקח ולקנות מן העניים זיתי נקוף או העוללות המעורבות בזיתיו או בענביו על הדרך שנזכר בפאה:

משנה י

אוסר כל שהוא מין במינו. כיצד כגון שיתערב חטה בחטה ואורז באורז ושלא במינו בנותן טעם כגון שיתערב חטים באורז וכיוצא בו:

פרק ד

משנה א

זו ההלכה על דעת בית הלל שאומרים מקביים חלה כמו שיתבאר בעדיות וכבר בארנו אנחנו במה שקדם (לעיל פ"ב מ"ו) שיעור חלה והכוונה בזו ההלכה שיהיה בשתי העיסות שיעור חלה:

משנה ב

זה הצירוף אין ענינו שתתערב העיסה כולה ויהיה הכל אחד לפי שכבר קדם כי חמשת המינים מצטרפין זה עם זה אבל ענינו שיסדרו עיסה אצל עיסה אחרת ותדבק בה כמו שאמר נגעו זה בזה ורוצה באמרן שאר חמשת מינין והם שבולת שועל וכוסמין ושיפון והלכה כר' יוחנן בן נורי:

משנה ג

כבר קדם לנו כי האורז והתרומה אינן חייבין בחלה וזהו כשהן נושכין זו בזו ולא יצטרך לשנות לך ענין אמרם קביים שיעור חלה כי כבר זכרנוהו:

משנה ד

וחכמים אוסרים. נאמר על העיקר שקדם במסכת תרומות (פ"א מ"ה) אין מפרישין מן החדש על הישן ומן הישן על החדש: ואמר מן הקב רוצה בו פחות משיעור חלה לדעת חכמים אבל בית שמאי אומר מקב חלה כמו שיתבאר בעדיות ונטה ר' עקיבא לדעת שמאי מעט והלכה כחכמים:

משנה ה

ר' עקיבא פוטר על העיקר שקדם לך מדעתו כי מי שהוציא חלה מקב אחד נקראת חלה וחכמים מחייבין לפי שהם אומרים במי שהוציאה מקב אחד אינה חלה:
נמצא חומרו קולו. חזר על דעת ר"ע לפי שחומרא שהחמיר ואמר בחלה שהוציא מקב אחד קדש ואסורה לזרים הכריחו לומר בשני קבים הנזכרים בכאן פטורה מן החלה וזו היא קולא:

משנה ו

אומר בכאן שלוקח אדם שיעור מן העיסה והוא טהור ומצניעו להיות חלה על עיסות אחרות שילוש מן הדמאי אפי' יהיו אותן העיסות טמאות לפי שהעיקר אצלנו מה שזכר חלת דמאי ניטלת מן הטהור על הטמא ושלא מן המוקף ואמר עד שתסרח חוזר על כדי חלה שהוציא בטהרה לפי שהוא מפריש עליה עד שתסרח ותפסד ולא תהיה ראויה לאכילת אדם:

משנה ז

כבר קדם לנו כי סוריא הם הארצות שכבש דוד שלא מארץ ישראל וכבר בארנו במסכת דמאי (פ"ו מי"א) שפירות סוריא אינן חייבות במעשרות אלא למי שלקט אותם פירות מקרקע שלו ואחוזתו ובארנו טעם בזה ואומר בכאן שאם היו ישראל ונכרי שותפין בקרקע מארץ סוריא ר"א מחייב אותם במעשרות כי סוריא לדעתו כמו א"י בזה הענין כיון שיש לו שותפות בקרקע ונתחייב במעשרות רבן גמליאל פוטר לפי שהיא אצלו קרוב מחוצה לארץ ואינו חייב במעשרות עד שיהיה הקרקע כולו שלו ולא יהיה לנכרי חלק בו כמו שבארנו במסכת דמאי: ומה שאמר ר"נ שתי חלות בסוריא. נמשך אחר עיקרו כי סוריא דיניה קרובים מדיני חוצה לארץ וחייב אדם להוציא בה שתי חלות מן העיסה כמו שהוא חייב בחוצה לארץ האחת תשרף מפני שהיא טמאה לפי שהיא כחוצה לארץ והשני תנתן לכהן כדי שלא תשתכח תורת חלה מישראל כמו שנתבאר לקמן ועוד יתבאר זה במקומות כי עפר חוצה לארץ שורפין עליו תרומה:

ורבי אליעזר אומר חלה אחת. לפי שסוריא אצלו כמו ארץ ישראל ברוב הדינים ואינו סובר שעפרה מטמא כמו חוצה לארץ על כן אינה חייבת אלא בחלה אחת והנהיג העם זמן לקולא כשתי הדעות והוא שהיו מחייבים בסוריא חלה אחת ופוטרין פירות האריסים מן המעשרות ואחר כך חזרו לנהוג כדברי ר"ג והלכה כר"ג בשני המאמרים:

משנה ח

שלש ארצות לחלה. ענינו כי לשלשה חלקים תחלק הארץ לענין חיוב חלה. א"י כולה וגבולה עד כזיב והיא הארץ שהחזיקו בה עולי בבל כמו שנתבאר בפרק ששי (מ"א) משביעית והיא הארץ שנתקדשה קדושה שניה בעליית עזרא היא חייבת בחלה אחת ותנתן לכהן:

מכזיב ועד הנהר ועד אמנה. והיא א"י שהחזיקו בה עולי מצרים ולא נתקדשה בימי עזרא אבל נשארו שם הנכרים שוכנים היא חייבת שתי חלות אחת לשריפה מפני שהיא תרומה טמאה ויש לה שיעור לפי שהיא מן התורה למאמר הש"י והיה באכלכם מלחם

הארץ (במדבר ט"ו:י"ט) ונאמר זה כשהיו אוכלין המן וכשאכלו הדגן נתחייבו בחלה ולפיכך צריך להוציא חלה כשיעור שזכרנו והוא חלק מכ"ד או חלק מארבעים ושמונה כמו שנתבאר וחלה שניה לתתה לכהן ואין לה שיעור אלא איזה שיעור שירצה המוציא לפי שהיא מדברי הסופרים והתקינו זה כדי שלא יחשוב אדם שתרומה טהורה תשרף כשרואין ששורפין זאת החלה שלא נטמאת טומאה מפורסמת:

מהנהר ועד אמנה ולפנים. ר"ל שאר הארץ כולה שהיא ארץ העמים והיא חוצה לארץ ושוכנים בה ישראל אחר גלותם מארצם ארץ הצבי יתחייב בה גם כן שתי חלות אבל שתיהם מדרבנן ולפיכך נתנו השיעור לחלת הכהן ושל אור אין לה שיעור וכן אמרו הואיל וזו וזו מדבריהם מוטב לרבות בנאכלות ולא לרבות בנשרפות: ואמרו וטבול יום אוכלה. ענינו חלת חוצה לארץ שאין לה שיעור ורבי יוסי מתיר לבעל קרי לאוכלה:

ואסורה לזבים ולזבות לנדות וליולדות. לחוזק טומאתן לפי שטומאה יוצאה עליהן מגופן ואמרם בגמ' אין תרומת חוצה לארץ אסורה אלא למי שטומאה יוצאה עליו מגופו ר"ל באיש עד שיראה קרי ובאשה עד שתראה דם והוא היקש וסברא אמתית שדמה אותה בזו:

הראשונה הנשרפת שהיא מותרת לאכילה לכהן קטן אבל לכהן גדול בשנים שהוא טמא טומאת הגוף אסור לאכלה אבל תשרף ולפיכך ראוי לך לדעת כי כשיהיה כהן קטן או גדול שטבל נמצא בחוצה לארץ לא נצטרך להוציא שתי חלות אלא נוציא אחת כשיעור ונותן אותה לכהן הקטן ואוכלה כולה ואם לא יהיה לנו כהן אלא מי שטומאה יוצאה עליו מגופו והוא בטומאתו אז נוציא שתי חלות אחת אין לה שיעור ותשרף כמו שבארנו ואחת יש לה שיעור ותנתן לאיזה כהן שיזדמן לו ואוכלה כדי שלא תשתכח תורת חלה מישראל ושיעור זו החלה חלק מארבעים ושמנה לפי שהיא טמאה רוצה לומר אותה העיסה שנילושה בארץ טמאה: ואמרם ונותן לכל כהן. ענינו בין שהיה חבר בין שהיה עם הארץ לפי שאינה כל כך באזהרה שלא תנתן לעם הארץ ונחוש שמא יאכלנו בטומאה כיון שהיא טמאה בארץ העמים ואין הלכה כרבי יוסי וממה שאתה צריך לידע מה שאמרתי בפרק רביעי מבכורות תרומת חוצה לארץ אוכל והולך ואחר כך מפריש ענינו שהוא מותר לו ושם נאמר תרומת חוצה לארץ אין בה משום כהן המסייע בבית הגרנות:

משנה ט

אמרו בגמרא הבכורים והבכורות לאנשי משמר והשאר לכל כהן רצו באמרם לכל כהן שלא פרט בהם כהן תלמיד חכם מעם הארץ אלא על דרך הטוב והיפה לאומרו הש"י ונתתם ממנו את תרומת ה' לאהרן הכהן (במדבר י"ח:כ"ח) ואמרו בספרי מה אהרן חבר

אף כל חבירים מכאן אמרו אין נותנין מתנות כהונה אלא לחבר וזה הדין הוא חיוב במקצת המתנות כמו שיתבאר בזה הפרק ובשאר המתנות יהיה הכל חוזר לרצון הנותן אבל שיהיה אסור לתתם לעם הארץ לא:

והחרמים הוא מאמר הש"י לאהרן כל חרם בישראל לך יהיה (שם) רומז לאמרו יתעלה אך כל חרם אשר יחרים איש לה' וגו' (ויקרא כ"ז:כ"ח) וכמו כן שדה אחוזה לא יחד בו כהן ואמר יתעלה ואם משדה אחוזתו יקדיש איש לה' וגו' (שם):

הבכורות. רוצה בו בכור בהמה טהורה:

ופדיון הבן הוא חמשה סלעים שפודין בהם בכור האדם:

ופדיון פטר חמור הוא אמרו יתעלה ופטר חמור תפדה בשה (שמות י"ג:י"ג) והשם ית' רמז באמרו (במדבר י"ח:ט"ו) ואת בכור הבהמה הטמאה תפדה וכבר כלל הכתוב אלו השלשה מינין מן הבכורות בפסוק אחד ואמר (שם) כל פטר רחם לכל (בשר) אשר יקריבו לה' באדם ובבהמה וגו':

ותזרוע והלחיים והקיבה. הם הנקראות מתנות בכל המשנה והוא אמרו יתעלה ונתן לכהן הזרוע והלחיים והקיבה (דברים י"ח:ג'):

וראשית הגז. הוא אמרו (שם) וראשית גז צאנך תתן לו ועוד יתבאר דיני המתנות וראשית הגז במסכת חולין וכמו כן נבאר דיני שדה חרמים ושדה אחוזה במסכת בכורות. וכבר בארנו פעמים בזה הסדר ששמן שרפה קורין לשמן תרומה שנטמא. והטעם שלא נקדים באלו המתנות כהן חבר על זולתו לפי שאין בהם קדושה ולא נחוש שמא יטמאו אותם עם הארץ. ואמר וקדשי המקדש ענינו שהן ניתנין לכל כהן מאנשי המשמר לפי שאנחנו לא נקדים אנשי המשמר קצתם על קצתם. וקדשי מקדש הם עשרה חטאת בהמה וחטאת העוף והאשם ודאי והאשם תלוי וזבחי שלמי צבור ולוג שמן של מצורע ושתי הלחם ולחם הפנים ושירי מנחות ושירי העומר. ומפני זה נקראין קדשי מקדש לפי שאסור לכהנים לאכול דבר מאלו העשרה אלא בעזרה ודע כי מתנות כהונה הם כולן עשרים וארבע עשרה במקדש והם אותם שאמרתי לך וארבעה שאין הכהנים זוכים בהם אלא בירושלים בלבד והם הבכורות והבכורים ומורם מתודה ואיל נזיר ועורות הקדשים. הבכורות והביכורים כבר בארנו שהם ביארו בגמ' שהם ניתנין לאנשי משמר ומורם מתודה ואיל נזיר וכמו כן עורות קדשים אינן ניתנות לכל כהן אבל לוקח אותם הכהן המקריב אותו הזבח וכן בא הכתוב בעורת קדשים (ויקרא ז':ח') והכהן המקריב את עולת איש עור העולה אשר הקריב לכהן לו יהיה ואמר במורם מתודה לכהן הזורק את דם השלמים לו יהיה (שם) ואמר במורם מאיל נזיר והניף אותם הכהן תנופה לפני ה'

קודש הוא לכהן (במדבר ו׳:כ׳) ולמדנו שהכהן המניף הוא האוכל אותה. ויש מהם עשר מתנות זוכים בהם הכהנים בכל ארץ ישראל והם אותם שאמרו בהם עשר בגבולין והם תרומה ותרומת מעשר וחלה וראשית הגז והמתנות ופדיון הבן ופדיון פטר חמור ושדה אחוזה ושדה חרמים וגזל הגר. ומצינו בזו הלכה מאלו העשר מתנות שש מתנות ואמרו שהן ניתנין לכל כהן נשארו ארבעה והם תרומה ותרומת מעשר וחלה וגזל הגר. ותרומה ותרומת מעשר וחלה אינן ניתנין לעם הארץ בשום פנים מפני שהוא חשוד על הטומאה ושמא יטמאם ויאכלם וכן גזל הגר אינו ניתן אלא לכהן המקריב איל האשם והוא אמרו ית' ואם אין לאיש גואל להשיב האשם אליו האשם המושב לה' לכהן מלבד איל הכפורים אשר יכפר בו עליו (שם ה) הורנו בזה הפסוק שלאותו כהן המקריב בעבורו איל האשם נותנין לו הדבר הגזול ופירשו זה הפסוק במי שגזל גר באמרו הש"י ואם אין לאיש גואל וזה אי אפשר אלא בגר כי לישראל לא יחסר לו יורש לעולם לאמרו ונתתם את נחלתו לשארו וגו' (שם כז) ואמרו רז"ל נחלה ממשמשת ועולה עד ראובן כמו שנבאר בב"ב:

ר' יהודה אוסר בבכורים. שינתנו לאיזה כהן שיזדמן וכבר זכרנו שהם ראוין לאנשי משמר ועוד יתבאר דיניהם במסכת בכורים:

וכרשיני תרומה מתיר ר"ע לתתם לכל כהן לפי שהם מאכל בהמה ואם נטמאו לא נקפיד להם וחכמים אוסרין לפי שהיו נאכלים בימי הרעב ונחוש שמא יאכלם בטומאה ולפיכך אינן ניתנין אלא לחבר כדין כל תרומה וזה הוא ענין אמרם אימתי גזרו על הכרשינין בימי רעבון *והלכה כחכמים:

משנה י

העיקר אצלנו אין מביאין תרומה מחוץ לארץ לארץ ואמרו בגמרא באלו התרומות הבאות לארץ ישראל לאכלם אי אפשר שלא יהיו אומרים ראינו תרומה טמאה נאכלת לפי שהיא מחוצה לארץ. לשרפה אי אתה יכול שלא יהיו אומרים ראינו תרומה טהורה נשרפת לפי שלא נטמאה בטומאה מפורסמת אלא בעפר חוצה לארץ ואין כל אדם יודע בזאת הטומאה. להחזירה למקומה אי אפשר שלא יהו אומרים ראינו תרומה יוצאה מהארץ לחוצה לארץ כיצד הוא עושה מניחה עד ערב הפסח ושורפה וזהו ענין המעשה שנעשה בתרומות אלכסנדריא ואמר לא קבלו מהם:

משנה יא

אמרו בספרי יכול יהא אדם מעלה בכורות מחוצה לארץ לארץ ת"ל (דברים י״ד:כ״ג) ואכלת לפני ה' אלהיך מעשר דגנך תירושך ויצהרך ובכורות בקרך וצאנך ממקום שאתה מביא מעשר דגן אתה מביא בכורות מחוצה לארץ שאין אתה מביא מעשר דגן אין אתה

מביא בכורות: ואמרם הביא בכורי יין ושמן ולא קבלו ממנו. היא הסברא האמתית ועוד יתבאר לך זה בבכורים שאין מביאין בכורים משקין והמאמר שכתבנו לך בתרומות (פי"א מ"ג) אין מביאין בכורים משקין אלא היוצא מן הזיתים ומן הענבים בלבד הוא דעת ר' יהודה לבדו שהוא למד בכורים מתרומה כאשר ביארו בגמרא וכבר זכרנו זה בתרומה:
אף הוא העלה את בניו. אלו הבנים קטנים היו בלי ספק ולא היו חייבין לעלות אלא בפסח ראשון שהכל חייבין בראיה לאמרו יתעלה (שמות כ"ג:י"ז) שלש פעמים בשנה יראה כל זכורך:
אפמיא. שם מקום בארץ סוריא ופרוד של ירושלים מגרשי ירושלים וכפריה תרגום מגרשה פרוודה וכבר בארנו בתחלת דמאי כי מי שקנה קרקע בסוריא נתחייב במעשרות באותו הקרקע וזהו עיקר אותו המאמר: